

*pasti ni ostati ne možeš
vedriš na ispražnjenu nebu*

Z. MRKONJIĆ

Zatečeni svjetlošću i prostorom Mrkonjićeve pjesme DAN (1), mogli bismo reći da poput šamana postoje oni koji imaju „pamćenje začinjavca“, oko kojih sve što je impersonalno odjednom zadobiva svoje konture u konkretnoj zbilji; drugim riječima, pamćenje začinjavca sadrži u sebi gustoću sna, koji u svakom trenu može postati stvaran, i lucidnost koja, kroz ekstatičko doživljavanje vremenitosti tog sna, može ući u sva vremena, povezujući izdvojene vremenske grebene u jednu zatvorenu cjelinu. Mrkonjićeva je pjesma sazdana na potpunoj destrukciji prividne veze među stvarima, pa ipak svojom unutrašnjom strukturom teži *otajnom središtu putanje*, sa sviješću da ga ne može doseći nigdje drugdje do u vlastitu srcu.

Znana nam je simbolika pada i granice propadanja, ali, s druge strane, na istoj moralnoj visini postoji smisao vedrenja na ispražnjenu nebu. Odveć vezani uz jedinstvo pojava, samo će nam se u otporu prema tom fiktivnom jedinstvu učiniti mogućim *mjesto* na kojem vedrenje na ispražnjenu nebu zadobiva jedno dublje, iskonskije značenje za sliku svijeta koju pjesnik u sebi nosi.

Praznina je sveobuhvatna, ali u njezinoj vladavini, bez svojeg vlastitog grebena-smrti, biće ne može sagoriti, već samo trajati. Mjesto na kojem biće vedri, mjesto je njegove posebnosti, njegove izdvojenosti iz opće praznine, njegove posebne i ničemu primjerene sudbine. Po tome je mogućnost vedrenja mjera vlastita udjela u svijetu — ispražnjenu nebu: za moralno će biće ta mogućnost biti presudna.

Kao što su propadanje i pad u neposrednoj blizini, tako su let i uzlet sasvim priklješteni istim smjerom: uzletom biće napreduje prazninom, u letu već poznaje smirenost vedrine.

Spuštajući se do svojih donjih granica pada, dosežući svoju krajnju dubinu, biće tim padom postaje čisto od propadanja; uzlećući i dosežući svoju gornju granicu, ono postaje letom čisto od uzleta. Smjestimo Mrkonjićevu pjesmu na čistu liniju oslobođenosti od propadanja i uzleta, na mjesto gdje je vedrenje jedina šansa djelatnog bića.

Stvari i pojave koje prekrivaju pjesnikov vidik, uvijek su na jednom stupnju ili uzleta ili propadanja, one se mijenjaju tako dugo dok ne dosegnu svoj krajnji obod, ukoliko ih jedino pjesnikova imaginacija ne dovodi do ruba potpune čistote, kad nisu ništa drugo do one same, oslobođene sjene i tame: čista svjetlost podneva.

Vedrenje na ispražnjenu nebu, preostaje nakon što su spoznate granice padanja i uzleta: ono je njihova moralna visina, koja podjednako dolazi iz središta života i središta smrti.

Pasti ni ostati ne možeš, stihovi su koje treba shvatiti kao pokušaj ostvarenja mjesta etičkog bića, koje u sveopćoj praznini svijeta tvrdoglavo hoće zasnovati vlastiti red. U beznadnoj situaciji, kad praznina navire iz svih smjerova, mogućnost je vedrenja spasonosna, ona djeluje na visinu i dubinu, upućujući ih njihovom krajnjem dosegu. Daljina pada, odjekujući iz svoje udaljenosti, stigla je do samog središta, visina leta, odjekujući iz svoje ponesenosti, stigla je do samog središta: s obje se strane biće saželo u sebi iz različitih smjerova. Ono je zadobilo vlastitu težinu pada i leta, koju vedrenje na ispražnjenu nebu čini djelatnom.

Pa ipak, u Mrkonjićevu se DANU ne radi samo o jednom danu, već o posvemašnjem danu, o paralelnom danu, koji prati dan. On je svjetlost koja sačinjava dan, ali je on svu nikad ne može potrošiti; on je, isto tako, sav preostatak svjetlosti koji preostane nakon svršetka dana, on je žestina svjetlosti koja će ponovo zasjati s danom, on je bjelina koja je prije i poslije dana: on je uvijek paralelni dan koji se ne rađa sa Sun-

Ijerka mifka

posvemašniji DAN zvonimira mrkonjića

cem niti gasne s tamom, on nije jedinica koja mjeri svjetlost, već je sama bit svake svjetlosti, otvoreni bljesak krvi, čistoća bića, sveukupnost trajanja.

Obzor što se javlja između *nemogućnosti* pada i ostanaka, s jedne strane, i *mogućnosti* vedrenja, s druge strane, obzor je na izgled irealna mjesta, koje za pjesnika postaje sudbonosnije od svakog drugog zemaljskog mjesta.

Privoljeti se ostanuku ili padu, znači prikloniti se sudbini jednog među njima, nestati u sjeni koju baca pad ili ostanak. Prikloni

li se biće padu, tad nestaje u sjeni koja žudi visini, ako pristane uz ostanak, tad se gubi u sjeni koju guta dubina. U oba se slučaja pjesnikovo biće odnosi prema sebi kao prema drugome, kao prema jednoj mogućoj projekciji svojeg svijeta u *određenom* smjeru. U Mrkonjića se taj dualitet pokazuje nekad s više, nekad s manje snage.

Du Boudhetov zahtjev: pisati što je moguće dalje od sebe, sadrži u sebi presudnu blizinu, to je blizina *pisanja*. Ponekad se i Mrkonjić nalazi u sličnom dvojstvu, pritisnut daljinom i blizinom riječi.

Biti u dosluhu sa svojim najtišim središtem i osjećati sve daljine koje do njega dovode preko naizgled razlomljenih i razbijenih slika, nošenih licem munje koje među stjenovitim zrcalima bježi zauvijek, ostavljajući pomiješane krhotine sna i jave, svjetlost je Mrkonjićeva Dana, u kojem se potpuno lome Prostor i Vrijeme i u svakom odbljescu odražavaju novu konfiguraciju svijeta, čija se apsolutna zbiljnost prikuplja u daljini, gdje su trajno lice svijeta i odbljesak munje jedno. Paralelni će dan, što uvijek posjeduje svjetlost svakog bića, širiti svoju bjelinu preko svake rane, krvave unutrašnjosti. Njegova je bjelina neumoljiva: tragika i radost sklanjaju se pod isti plašt apsolutnog dana, ludila koje ne može sputati ni jedna granica. Takav je mediteran u podne: blještav, neumoljiv, tvrdoća bijela kamena.

Sve se to što bježi i ostaje sabralo u Mrkonjićevu DANU da pokaže vlastitu snagu i nemoć, da se otisne i pokaže drugi dan koji prati naš svakodnevni.

Pa ipak, u tom mnoštvu slika postoji jedna osnovna tenzija, povezanost pjesnika, njegove najdublje tišine s najdaljom slikom koja se pojavljuje na obzoru. Napetost munje, svjetlosti što obasjava. Taj luk na svojem putu osvjetljava ulomke trajanja, presudne tačke na kojima se vrijeme raspada u nas (2), a, potom, sabrano i prikupljeno u tijelu, predstavlja uzorit povratak krvi, koja je, po riječima Y. Bonnefoya, najčistija prisutnost. Između dolaska do tako pročišćenog prisustva, koje može simbolizirati ono apsolutno u vremenu konačnih slika i stvari, koje, dodirujući ono bezvremeno u sebi, nestaju sa svim svojim pojedinostima, smjestilo se Mrkonjićevo pjesništvo, da svojim putem do središta sagori u svakoj slici koju dodirne, a da ipak svoj pročišćeni plamen dovede kao najčistiju prisutnost — mjesto gdje se sve predmetno povlači u svoju sjenu i ostavlja mjesto posvemašnjem bljesku Dana. Možda u određenom smislu i Rimbaudovo „razdešenje svih osjetila“ znači pristupanje sebi sa svih strana, posjedovanje svih svojih daljina, svih lomova i plamsaja, koji kroz svoje pukotine donose pred oči jednu posve sačuvanu zbilju, koja se putem otresla sveg suvišnog i ostala naga u prvoj i posljednoj čistoći slike.

Kako dišeš suspregnuta munjo

nepodržan

u zaljubljenju otklonu iz zemlji

*prolasku
izgubljen u širu neba*

Munja je granica svjetlosti i trenutka, u njezinoj nutрини jest drugi dan čiji se bljesak nikad ne iscrpljuje; nagnuće prema zemlji, tvorna je privrženost čovjeka koju sadrži cjelokupna materija, a izgubljenost u širu neba, boravljenje izvan trajanja vidljivih objave munje, trenutka lucidnosti koji sve obasjava i stvari koja u svemu izdržava. Istodobno daleko i blizu pjesnika, između slike munje, bljeska duha, i privrženosti stvari zemlje, bježi zauvijek jedna slika svijeta, koja se lomi, i svojim lomom vezuje daljinu s najdubljom prisnošću pjesnikova srca. Taj je niz lomova i posvemašnje zatvorenosti prizora Mrkonjić svojim Danom privoio cjelini, mnoštvom slika, koje su, u stvari, stupnjeviti vremenski ulomci koji vode do središnjeg žarišta, u kojem bi se sve trebalo sabrati i dati konačnu sliku, poput izlomljena ogleдала koje samo bljesak munje na čas objedinjuje, a potom se opet gubi u novom rasulu.

Dan je sabiralište jednog posvemašnjeg trenutka obasjanja i izlomljenosti bića kojem je goriti i njegova preostatka što se ponovo uzdiže iz pepela.

Mrkonjićev je Dan istodobno vladavina izlomljena bića i pobjeda njegova otajna središta. Krajnja se slika s obzora približila onoj najprisnijoj, najtišoj. U sudaru njihovih vremena, jedne jureće svjetlosti što izgara u svojoj brzini lomeći sve prizore koji će ipak, najzad krikom doseći tišinu i tijela što se ozaruje u svom razornom cvijetu, oblikovala se putanja Mrkonjićeva Dana. Treba li na tom putu pritjecanja neomeđene svjetlosti pronaći tačke na kojima će se njezini lomovi poistovjetiti s unutrašnjim lomovima pjesnikova bića? Možda bismo pronašli identičnu strukturu stihova i pjesnikove imaginacije. Stih se lomi kad oko više ne pamti nastavak svijeta, kad mu gubi kontinuitet i ponovo ga vidi u novoj ravnini. Mnoštvo je u Mrkonjića takvih čistih kristala jednog sloja, potom drugog, trećeg i tako redom, sve dok se ne ispuni jedna vrtoglava visina ili dubina: stepenice uvijek ostaju otvorene lomovima svjetlosti iz svih smjerova.

*krila
svjetlosnog grabeža među kojima se ništi
pregled
preko ispražnjenih očiju preko ugljevlja
tijela
bjelina što nas čita*

Bjelina što nas čita, bjelina je jednog uporednog dana koji traje s ovim vidljivim i samo nam ponekad zadržati u srou, otkrivajući svoje postojanje. Da bi se čovjek svojom unutrašnjom djelatnošću odijelio od vanjskog djelovanja, treba posjedovati u sebi jedno do kraja pročišćeno i čvrsto zdanje, koje može u potpunosti odražavati sva vanjska, oslobođena vremenskog okvira.

U ponekim se sretnim trenucima biće uznosi visinom osjećajući s njom sklad, ponekad, pak, kao u Mrkonjićevu Danu, ono je rastrgano visinom i u njoj sudjeluje vlastitom izlomljenošću.

U povlaštenoj ili izdvojenoj stvarnosti pjesništva, pjesnik je taj koji razgraničava ili ograničava značenje riječi, biće u ekstatičkom odnosu na pojave koje ga okružuju, koje u vlastitim izlomljenostima pronalazi pukotine dostojne da zamijene cjelovitost svijeta.

Možda je čitav Mrkonjićev Dan čista unutrašnja opekotina ni oko čega (3), možda je njegov dan fikcija savršenije svjetlosti, a možda, pak, potpuni rane. U svakom slučaju, on svojim trajanjem razgolićuje paralelnu svjetlost drugog dana: kojem će se biće privoliti nije isključivo pitanje pada ili ostanka, već načina na koji se pada ili ostaje, pojedinačne izdvojenosti iz općeg pada ili ostanka.

*bez plača bez okrutnosti razdire se zavjesa
od vrha do dna*

*to traje to se vječno vraća
iščezli rubovi kopna*

dosegnuti našim nemogućim otokom

dan potraja do kraja

(Ulomak iz eseja **Za jedno pjesništvo svjetlosti**).

BILJEŠKE:

- 1) Odnosi se na ciklus pjesama ujedanjenih pod imenom DAN, objavljenih u Kolu 8-9 1968.
- 2) Yves Bonnefoy: Treba da preskočiš smrt da bi živio / Najčistija prisutnost je prilivena krv.
- 3) M. Blažo, ESEJI, Nolit 1960. str. 90.

božidar milidragović

2 pesme

GLAS

Naučio si me čistoći: jezik da držim
U beskrajnom siromaštvu. Svi se izvori
Otvoraju na usamljenim mestima
Gde nas je bog prevario.

Pregoreli smo sve i zato zborimo čisto
Stojeći bez suze i tamo gde se
Vatra oplakuje, smrt uzdiže
Ustima otvorenim protiv sebe.

Živeli smo ono što ćemo biti
I zato će zadnji čovek umirati teško
Sa našim glasom
„Na propalom uzglavlju“.

Sa tvog kamena čitao sam
Kazalac blage i uvredene zemlje
Iz tvog suda napio sam se vode
Kuju je zvezda mrtvih podelila.

Ova me smrt čini
Tvojim neukim bratom
I sad se okrećem od tebe
Da sam zatažim.

TUŽALJKA

Kad bih mogao da slušam veliku tužaljku
Tamo gde zora diže svoju najstariju pticu
I kad bi se sva letina javila kao jedan plod
Kakva bi se hrana vratila čoveku!

Tako je pesnik onaj koji nariče nad ognjištem
Bez kućne zmijske i orla
Neprijatelja s visoka
I zemlje s koje se teško ustaje u cik zore.

Vatra je ta koja ga ostavlja na putu.
Ognjište nije dom već nužda.
Ona će stići da ugasi Liru
I kamen dugo pisan sakrije u umbru.

To njen pepeo ječi u njemu i noć
Kao stroga punica odeva ga teško
U glas koji moli jezik da ga opslužuje
I pred onom koja mimoilazi reč kao mršav plen.